

Školní Zahrada

Školní zahrada jako komunitní prostor
Otevřená lesní zahrada ve městě
Od toalety po želví zahradu
Proč a jak na větrolam?
Moje zelené dobrodružství

ČASOPIS
PRO ZAHRADNÍ PEDAGOGIKU
ČÍSLO 3 / 2025

Časopis je možno odebírat elektronicky prostřednictvím: www.skolni-zahrada.cz

Zahrada komunitní

Komunitní zahrady naplňují řadu lidských potřeb, možná nejvíc ze všech možných typů zahrad. Uspokojují sociální potřeby při společné činnosti nejrozličnějších lidí. Při té krásné práci s hlínou a rostlinami se učí nové nebo pozapomenuté věci. Může se setkat žena a muž, rodič, prarodič, miminko i teenager, učitel i žák, manažer, dělník, ajťák, politik i bezdomovec, voják, malíř, fyzik i pekař, soused i cizinec. Posiluje to demokracii. Komunitní zahrady vylepšují jídelníček čerstvou zeleninou a ovocem známého původu i zmírňují bídu, jak se historicky dělo v USA za ekonomické krize koncem 19. století, za velké hospodářské krize, během obou světových válek v Kanadě, Británii, Německu, za energetické krize v 70. letech minulého století, za ekonomické krize na začátku 21. století ve Španělsku... Hnutí Slow Food přišlo se zakládáním komunitních zahrad v Africe... V dobách autoritářských režimů se komunitní zahrady stávají azylem pro alternativní svobodnější život. Však máme představu z českých zahrádkářských osad před rokem 1989. Za ekonomického a informačního boomu mohou být ostrovem usebrání a autentických vztahů. Komunitní zahrady vnášejí udržovanou zeleň se všemi jejími ekologickými funkcemi, zvláště v době klimatických změn, i do nehostinných koutů měst včetně vybetonovaných plátek, brownfieldů, vnitrobloků i střeš, a to klidně i bez nároku na veřejné finance. Stačí jen win-win dohoda mezi těmi, kteří touží pospolitě nořit ruce do hlíny a pohladit křehké stonky semenáčků, a majiteli

či správci územíčka. Komunitní zahrady mohou být až umělecky krásné jako střešní zahrada na železničním nádraží v Tokiu a dalších místech v Japonsku. Jak na komunitní zahrady, najdete v metodice Zakládání komunitních zahrad od Radky Pokorné z o. p. s. Kokoza. Publikace je volně dostupná na webu hl. m. Praha.

A co když se spojí úžasná věc jménem školní zahrada, se všemi jejími vzdělávacími a dalšími možnostmi, s některými možnostmi komunitní zahrady: otevře se aspoň občas pro akce anebo i pravidelně pro pobyt místní veřejnosti, poskytne kousek půdy k pěstování rodinám z bytů bez zahrady... Potenciál je veliký, hlavně ten sociální. Příklady existují. V tomto čísle Školní zahrady představujeme ekologicky hod-

notnou zahradu střediska Cassiopeia v Českých Budějovicích, uzpůsobenou nejen pro vzdělávání, ale i komunitní využití. Příležitosti otevřít svou zahradu komunitnímu životu se chopily i některé školy. Ve spolupráci s Janou Štěpančíkovou z nadace KKFF jsme připravili anketu mezi čtyřmi mateřskými školami, které svou zahradu otevírají. Všechny paní ředitelky se

shodly, že přes jisté nároky navíc přináší komunitní využití školní zahrady víc pozitiv než negativ; případně negativa vůbec žádná! Více se dozvíte, když otočíte na další stránku. ●

Hanka Kolářová

Obrázek z omalovánky *O jabloni a sadaři*, vydala Pro-bio liga 2014, převzata z www.asociaceampi.cz

„Zahrádkářství jako nezisková, často komunitní činnost se rozmáhá po celé planetě, i v místech, kde práce s půdou během staletí úplně zmizela, ve velkých městech, metropolích a megapolích.“

Hana Librová

LIDÉ ZE ZAHRAD

Honza z AMPI

... je ředitelem Asociace místních potravinových iniciativ, o. p. s., která vzdělává všechny generace o propojenosti jídla, zemědělství a krajiny. Realizuje ekovýchovné programy pro školy i veřejnosti, založila Farmářskou školu – tříletý praktický vzdělávací program ekologického a biodynamického zemědělství, jedinou VOŠ svého druhu v ČR, s vazbami i na zahradniční zkušenosti, provozuje přírodní komunitní zahradu Kuchyňka a stejnojmennou zahradní školku v Praze.

Jsem sociální a kulturní ekolog, člověk, který chápe společnost a její kulturu a okolní životní prostředí, či lépe řečeno přírodu, jako jeden vzájemně propojený celek, který společně dalece přesahuje pouhý karteziánský soubor jednotlivých součástí. Společnost, kultura a příroda jsou v mých očích vzájemně provázaným multiversem, který se vzájemně dotýká na všech představitelných úrovních, od těch zcela fyziologických až po ty spirituální.

A právě zde vstupuje do hry zahrada, místo, které je milým, laskavým obrazem tohoto velkého konceptu propojení přírody, společnosti a její kultury. V zahradě člověk svým rozumem, tělem, srdcem i duchem vstupuje do světa divoké přírody a navazuje s ní vztah, komunikuje s ní, dotýká se jí a ona komunikuje s ním, dotýká se ho, a tak navzájem tvoří a přetvářejí jeden druhého, člověk přírodu a příroda člověka. Každou mrkví se člověk metamorfuje do své zahrady a oba se stávají součástí toho druhého.

A co víc, pokud zahradu otevřeme ostatním lidem, komunitě, můžeme to všechno znásobit a vztahy ještě zesílit a provázet, můžeme zažívat zahradu jako individua, ale i jako součásti celku, společně se proměňovat s naší zahradou, utvářet společenství lidských a mimo-lidských bytostí a budovat síť propletených vztahů, které postupně prorůstají námi lidmi, naším společenstvím, naší kulturou i přírodou.

Všechna tahle kouzla máme na dosah ruky. Jen vstupte do toho čarovného světa zahrady, přírody se záměrem nechat se okouzlit, komunikovat, navazovat vztahy. Stačí k tomu nechat na sebe působit to, co se objeví: zaslechnout hlas rostlin, ucítit vitalitu a bohatství života v půdě či jednoduše poslouchat zpěv ptáků nebo dech spolužáků. Tohle je učení, které dnes potřebujeme ze všeho nejvíc. Učit se vnímat drobnosti, prožívat okamžik a napojit se na předivo života i jinými než čistě intelektuálními kanály. To nám umožní pocítit svět v jeho neuvěřitelně šíři a bohatosti vztahů, které nám obvykle zůstávají skryty.

Co k tomu potřebujeme? Zastavit se, či aspoň zpomalit, dovolit si být v přítomném okamžiku, což v našem ukvapeném světě znamená vlastně „nic“ nedělat ve společnosti přírodního světa – a ten nejdostupnější je obvykle zahrada. ●

Honza Valeška

Foto: archiv autora

CO A JAK

Školní zahrada jako komunitní prostor

O své zkušenosti s otevíráním školní zahrady veřejnosti se dělí ředitelky čtyř mateřských škol – partnerských škol Nadace KKFF.

Zahrada Církevní MŠ Svatého Jakuba v Kutné Hoře slouží nejen dětem, ale pravidelně i pro společná setkání s rodiči, tvořivé dílny, slavnosti a sezónní akce. Ve vybraných termínech pořádá školka tzv. „otevřené zahrady“ – umožňuje zde rodičům s dětmi i veřejnosti volné herní aktivity. Zahrada se otevírá po ukončení odpoledního programu dětí nebo o víkendech a při speciálních akcích. Přítomný je vždy pedagog nebo jiný pověřený pracovník. „Sdílení prostoru s sebou přináší potřebu pečlivějšího plánování, zvýšenou údržbu a někdy i nutnost domlouvat pravidla užívání tak, aby byly respektovány potřeby všech,“ uvádí paní ředitelka Iveta Neubergová. „Otevření zahrady posiluje vztahy mezi školou, rodiči i širší komunitou. Děti mají možnost hrát si venku i po skončení školky, rodiče se setkávají a sdílejí. Přestože to znamená určité provozní nároky, převažují radost, přátelská atmosféra a pocit společného prostoru, který slouží nejen výchově, ale i budování komunity.“

Zahrada MŠ V. Makovského v Ostravě-Porubě je otevřená veřejnosti od dubna do října ve všední dny po uzavření školy od 16.30 do 18. hodin, o víkendech a svátcích od 14 do 18. „Někdy je malinko problém, aby děti, které si už rodiče vyzvedli, nebyly součástí skupinky dětí, které jsou ještě na zahradě pouze s učitelkou. Ale je to na domluvě učitelky s rodiči. Většinou stačí požádat, aby využili prostor, kde momentálně děti nejsou, a rodiče ochotně vyhoví. V poslední době se nám tady rozjel takový „milý nešvar“, a to snídáně rodičů u nás na zahradě před

zavedením dětí do školky,“ líčí paní ředitelka Jitka Hrazděrová. Veřejná zahrada má správce, kterého hradí zřizovatel. Správce je zodpovědný za to, že je zahrada bezpečná a je k dispozici všem, kteří prostor využívají. Zajišťuje také drobné úpravy v zahradě. Zahradu využívají i lidé z okolí jako bezpečný prostor, kde se mohou scházet s rodinou, kamarády a kde si jejich děti mohou společně hrát a pomalu se adaptovat na prostor školky. „Je to velmi krásný pocit i z pohledu ředitelky školy, když vím, kolik práce nám dala přeměna zahrady, a teď vidím, že je to příjemný prostor pro lidi, kteří jsou „za plotem“ a rádi se přijdou podívat a posedět. Velice dobře na nás působí i návštěvy dětí, které už do školky nechodí, ale pořád se tady cítí dobře a chodí si sem jen tak pohnat. Rodiče pozitivně hodnotí i výsadbu, obzvlášť naše obrovské jahodové záhony v době, kdy intenzivně plodí; zásobují jahodami i lidi z blízkého sídliště, a ti nám pak občas přinesou i vlastní marmeládu z jahod, které si u nás natrhali. Když pak máme brigádu, jsou zpravidla mezi prvními, kteří nabídnou pomoc, často se objevují i na našich komunitních akcích,“ dodává paní ředitelka.

MŠ Čakovice II v Praze-Třeboradích otevírá svou zahradu během akcí pořádaných pro rodiče a děti, ale i pro akce zajišťované někým jiným, jako klidné místo pro posezení slouží zahrada třeba při posvícení pořádaném místní organizací Lípá. „V jarních, letních a částečně i podzimních měsících si zahrádku o víkendech půjčují rodiče s dětmi, kteří bydlí v sídlišti a nemají vlastní zahradu,“ uvádí paní ředitelka Iveta Kudrnová. Vyvěšena jsou aktuální pravidla, většinou školka žádá nevynášat hračky a koloběžky. O víkendovém půjčování zahrady rodiče nemají přístup do budovy školky, ručí za bezpečnost dětí a za to, že se

Komunitní sázení – ZŠ a MŠ Telecí

Školka V. Makovského

nepoláme nic z vybavení, platí si plyn do grilu. „Děti i rodiče mohou ochutnávat výpěšky na zahradě, zároveň ale žádáme o pomoc při sekání trávy, pletí záhonů, sbírání šišek a podobně. Poslední dva roky přibývá případů, kdy si rodiče chtějí na zahradě pouze udělat oslavu narozenin. Prozatím jsme to tolerovali, ale nechceme nechat proměnit zahrádku v komerční prostor s nafukovacími skákacími hrady apod., takže chystám pro příští rok striktnější pravidla,“ vysvětluje paní ředitelka. S dohlížením a péčí o zahradu pomáhá bývalý rodič-zahradník, školka s ním má smlouvu o pracovní činnosti. „Můj pohled se s postupem let trochu změnil. První roky po rekonstrukci, kdy bylo ve školce ještě hodně rodičů, kteří byli přímo u proměny a pomáhali s různými pracemi, byli všichni hodně motivovaní. Nyní, po sedmi letech, i když na schůzkách o tom často mluvíme a brigádiček se rodiče i kamarádi účastní, není už pouto se zahrádkou takové,“ vnímá vývoj paní ředitelka. „Občas to přináší i starosti navíc, např. když si někdo na oslavu objedná pizzu pro víc osob, rázem se nám zaplní popelnice na papír. Trochu se vytrácí původní zájem: pobýt v přírodním prostředí jako takovém. To je pro nás výzva do budoucna.“

Celá zahrada ZŠ a MŠ Telecí je 24/7 otevřená a veřejné místo, může ji navštívit kdokoli a kdykoli. Využívají ji nejen děti, žáci a pedagogové, ale také rodiče, prarodiče, místní obyvatelé i chalupáři. „Pořádáme společné aktivity nejen pro školu – brigády, dny otevřených dveří, Uspávání zahrady, Dny Země, Noc s Andersenem, benefiční pochod Stromovou stezkou Zpívající lípy, workshop vytvoření vyvýšeného záhonu...

Pravidelně zahradu využíváme v rámci výuky – učení venku, bádání a pozorování, péče o zahradu, pěstování a sklizení,“ říká paní ředitelka Olga Kosíková. Zahrada je také odpočinkové místo během velké přestávky, mimo výuku slouží pro volnou hru či klidné posezení. „Zatím se nám nevykytly ‚třecí plochy‘. Vytvořili jsme srozumitelná pravidla, která jsou vyvěšena při vstupu do zahrady. Máme určeno, které vyvýšené záhony jsou pro MŠ, ZŠ, pro Gengel a který záhon je komunitní – poskytnutý zájemci, který nemá vlastní zahradu. Vysvětlujeme dětem i dospělým, že se jedná o společný prostor, který vyžaduje ohleduplnost a péči. Vznikne-li problém, řešíme ho včas, konstruktivně a s respektem ke všem stranám.“ Pokud je zahrada součástí výuky, jsou vždy přítomni pedagogové. Jinak se o zahradu stará paní školník spolu s dětmi a pedagogy v rámci výuky ZŠ i MŠ. „Skvělé jsou dobrovolnické brigády ze strany rodičů, spolků či Nadace KKFF. Zatím jsme žádné zásadní provozní komplikace neměli, naopak většina návštěvníků je k zahradě ohleduplná. Dokonce v rámci prázdninového provozu rodiče chodí zalévat,“ chválí si paní ředitelka. ●

*Z anketních odpovědí ředitelky MŠ zpracovala Hanka Kolářová
Spolupráce Jana Štěpančíková,
Nadace KKFF
Foto: archiv Nadace KKFF*

Školka Kutná hora

Školka Třeboradice

INSPIRACE

Zelené oázy Kokozy

Kokoza nemá nic společného s kozou. Název této obecně prospěšné společnosti vznikl spojením počátečních slabik oblastí, kterým se nejvíc věnuje: komunitní kompostování a zahrady.

„V Kokoze od roku 2012 s radostí pomáháme lidem z města kompostovat a pěstovat. Mrkev, bylinky i vztahy. Věříme, že soužití člověka a přírody nejvíce podpoříme šířením myšlenky uzavřeného cyklu jídla mezi širokou i odbornou veřejností. Proto vytváříme partnerství s veřejnou správou nebo firmami, kterým pomáháme s udržitelností, budováním firemní kultury, komunitních zahrad či zpracováním bioodpadu,“ představují se lidé z Kokozy. Na jejich webu najdete soustředěné znalosti o komunitních zahradách: návody, jak najít vhodný pozemek, jak zakládat, jak oslovit sousedy i lidi na radnici, jak pěstovat, kompostovat. Z mnohaleté praxe vyrostl praktický knižní průvodce *Pěstujeme ve městě*.

Nabídka určená přímo pro školy zahrnuje projekt *Uzavřený cyklus jídla ve škole? Jde to!* s videi, příklady dobré praxe, blogem, podcastem i příručkou zdarma pro učitele. Najdete tu také návod na vyvýšené záhony, zahradní deník... Možné jsou i workshopy, exkurze, konzultace a audit odpadu. A proč tedy kompostovat a pěstovat ve škole? Žáci si osvojí znalosti, společné pěstování a kompostování, podpoří se mezitřídní spolupráce.

Soutěž Zelené oázy už jedenáct let podporuje vznik komunitních i školních zahrad a letos je pět ze sedmi úspěšných více či méně školních! Nejvíc bodů získala Čarovná zahrada místního spolku Kopřiva na okraji Zaječí hory v Brně, kde vznikne přírodní zahrada, kterou bude využívat komunitní lesní škola, ale i sousedé z širšího okolí. Projekt zaujal ucelenou vizí i důrazem na environmentální vzdělávání a biodiverzitu. Podporu získala i Školní zahrada Velehrad – základní škola tu s podporou čtyř pedagogů buduje velkorysý prostor pro praktické činnosti, sousedská setkání i environmentální vzdělávání. V zahrádkářské kolonii na Žlutém kopci v Brně vzniká prostor Komunitní zahrady Ocáscata, který propojuje děti z lesní školy, návštěvníky jógových lekcí, cizince i sousedy. Projekt Zahrada pod křídly promění nehostinné asfaltové místo na školním dvoře v Lounech v učebnu pod širým nebem a prostor, který voní půdou a ožívá setkáváním. A pod názvem Jako doma se skrývá školní zahrada, která bude sloužit žákům ZŠ Želiv i jejich rodinám. ●

Z www.kokoza.cz připravila (rřz)

Cassiopeia – otevřená lesní zahrada ve městě

V roce 1998 se ekocentrum Cassiopeia nastěhovalo do pronajatého pavilonu mateřské školy v Českých Budějovicích. Kromě budovy začalo využívat přilehlou část zahrady a přetvářet ji v přírodním stylu.

Na tepelném ostrově městského sídliště, na tenké vrstvě půdy pokrývající navážku stavební suti, se tehdy nacházely zhruba patnáctileté stromy a pásy keřů, trávniky, chodníky a pískoviště.

Postupně byly vybudovány záhony, přírodní biotopy, přírodní herní prvky, zastřešený altán, informační tabule, přibytky pro volně žijící živočichy aj. Zahrada se stala místem s vysokou biologickou rozmanitostí, využívaným zejména pro vzdělávací účely, a získala status ukázkové přírodní zahrady.

Po roce 2015 se částečně změnila koncepce péče o zahradu. Suchá léta, potřeba snížení náročnosti údržby a idea začleňování „divoké“ přírody do sídliště vedly k ponechání většího tvůrčího prostoru pro přírodu samotnou. Výrazně jsme zvýšili kapacity pro zachytávání dešťové vody, použití štěpky z prořezávek pro tvorbu humusu. Zahradu jsme více otevřeli pro rodiče s dětmi a další návštěvníky.

S nadsázkou dnes mluvíme o lesní zahradě, neboť většina podzemí je prokořeněná dřevinami. Nadzemí je charakteristické vysokou druhovou, vertikální a prostorovou rozmanitostí vegetace. Bylinná společenstva tvoří pěstované i volně rostoucí druhy, které úspěšně prošly přírodním výběrem na odolnost vůči suchu a drobným býložravcům. Kvetoucí byliny a rozmanitost vegetačních pater přitahují hmyz. Hojnost hmyzu, semen a bobulí přitahuje ptáky. Při entomologickém průzkumu v roce 2021 bylo na ploše cca 1800 m² nalezeno mj. 41 druhů včel, vos a čmeláků, 15 druhů denních motýlů a 19 druhů nosatcovitých brouků. Mnoho z nich nachází úkryty v ležícím mrtvém dřevě, suchých stoncích, v zarostlých zákoutích, v mechu. V zahradě se nacházejí kamenné biotopy, tůňka s výskytem čolků, ptačí budky, hmyzí domky, komposty. Bohužel nemáme možnost měnit technickou infrastrukturu, jako jsou asfaltové cesty a jejich odkanalizování.

Od roku 2020 funguje na části pozemku komunitní zahrada s vyvýšenými záhony z vyřazených dřevěných palet. K osvětě veřejnosti slouží naučná stezka s jedenácti panely formátu A3, venkovní listovací knihy, interaktivní vzdělávací prvky o udržitelné spotřebě. V zahradě pořádáme akce pro rodiny s dětmi, využíváme jí při výukových programech a seminářích.

Mgr. Tomáš Smrž, ekocentrum Cassiopeia,
<https://ekocentrumcb.cz>
Foto: Tomáš Smrž

Lovení živočichů v tůňce

Komunitní zahrada

Zachytávání vody z venkovního schodiště

Zahradní kniha o ptácích

Rodiče s dětmi v zahradě

Kdouloň u pomalované zdi

Paletová kuchyňka

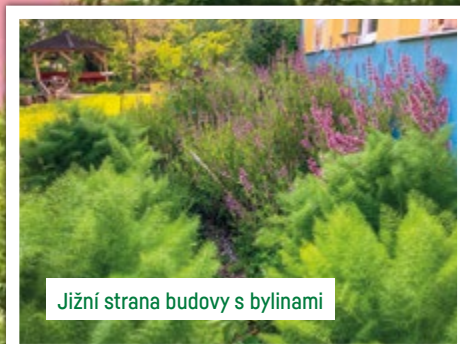
Sadec konopáč – motýlí rostlina

Podzim v zahradě – plody mišpule

Kos černý – samice sedí na vejcích

Jižní strana budovy s bylinami

Přírodní zahrada – konec března

školní
zahrada

Proč a jak na větrolam?

Učitelé z Mateřské školy Začít spolu 4medvědi a děti se svými rodiči vysázeli na jaře 2024 větrolam na návrší pražských Jinonic.

Dohromady tvořili tým organizovaný spolkem Sázíme stromy (<https://sazimestromy.cz/sazeni/1169>) a na pozemku ekofarma pana Jiráka, a do krajiny vrátili přes sto původních keřů, jako je líska, hloh, řešetlák, dřín, dříví, ptačí zob, svida, brslen. Založili větrolam u příjezdové cesty k farmě a podél ohrady u zvířat, který zároveň zabrání erozi půdy, ochrání zdejší náhorní planinu před vysoušením a podpoří biodiverzitu v lokalitě. Výsadbu finančně podpořila firma Infinit. Zpráva z června 2025 říká, že manželé Jirákové z ekofarmy se o keře hezky starají. Keře jsou vitální, vypleté, zalévané, jak u nedávné výsadby náleží. Pokud se na ně půjde podívat, můžete si projít i naučnou stezku zemědělských plodin a zopakovat si, jak rozoznat ječmen od žita.

Větrolam v Jinonicích je příkladem spojení sil neziskového spolku, školy, obce, ekofarmáře a soukromé firmy. Zaujala vás taková široká komunitní spolupráce? Možná by se i ve vašich podmínkách dalo něco podobného zorganizovat. Poradit a podpořit může třeba právě spolek Sázíme stromy, který má již desetileté zkušenosti se sázením stromů, spoluprací s obcemi, školami, firmami a dobrovolnými koordinátory po celé republice.

Proč zrovna větrolam? Dobře založený větrolam chrání půdu před větrnou erozí, snižuje vysychání a prašnost, zvyšuje diverzitu rostlin i živočichů, dělá krajinu hezčí a příjemnější pro pobyt člověka, včetně tlumení hluku. Důvody pro promyšlené zakládání a obnovování větrolamů sílí s postupujícími změnami klimatu. Na webu Větrná eroze (<https://vetrnaeroze.vumop.cz/>) najdete metodiku, kde jsou shrnuté

PRVKY ZAHRADY

Od toalety po želví zahradu...

Cím je vybavená vaše školní zahrada pro možnost otevření veřejnosti? Popisují ředitelky mateřských škol, které jsme představili na str. 2–3.

Iveta Neubergová, Církevní MŠ Svatého Jakuba v Kutné Hoře: Zahrada je vybavená rozmanitými herními a přírodními prvky: dřevěné prolézačky, kutiště, houpačka, vyvýšené záhony pro pěstování zeleniny a drobného ovoce, venkovní kuchyňka pro dětské hry, altán pro rodiče i děti. Stromy, keře, květiny a květnatá louka vytvářejí příjemné, klidné a bezpečné prostředí. Zahradu postupně vybavujeme tak, aby zde mohl každý příjemně trávit čas. Návštěvníci mohou využít lavičky, stoly, židle a odpadkové koše (nutnost pro posezení i pořádání společných akcí), kohoutek s vodou (nepitná), kávovar a v případě větších setkání altán a přenosné stany. Pracujeme na dalším rozšíření zázemí – plánujeme sociální zařízení, pítka a mlžítka, která pomohou zvládnout horké letní dny a ještě více otevřít zahradu všem generacím.

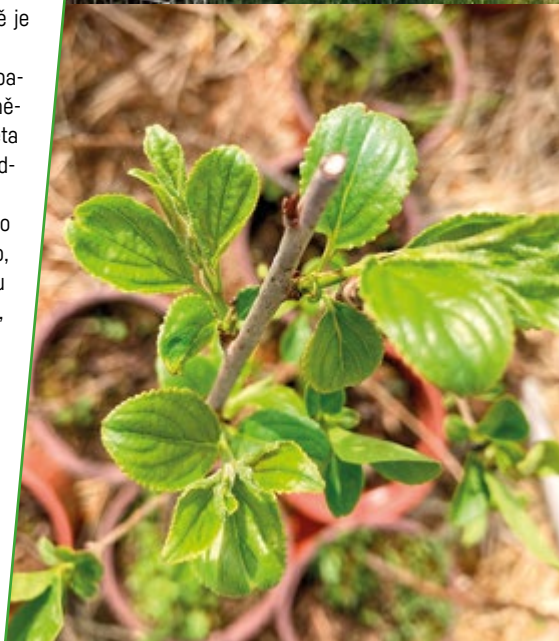
Jitka Hrazděřová, MŠ V. Makovského v Ostravě-Porubě: Otevřená je zpravidla větší část zahrady, ve které je sociální zařízení pro děti i dospělé. V zahradě je hodně laviček, altán (předělaný na venkovní učebnu), pískoviště, herní prvky, vodní prvek s pumpou k přecherpávání vody, spousta vyvýšených záhonů, smyslový chodník, hmyzí hotel, želví zahrada a dětské dřevěné domečky určené k vaření, prodeji (obchod) a také jako „scházecí“. Na zahradě je i venkovní koupelna pro děti a mobilní toaleta pro dospělé.

Iveta Kudrnová, MŠ Čakovice II v Praze-Třeboradicích: Vybavení zahrady jsme původně ani neplánovali pro půjčování někomu jinému. V současné době je zpřístupněna dětská toaleta a hygienické zázemí, voda a elektřina. Možné je půjčení zahradního grilu, děti mají přístup k zahradním hračkám.

Olga Kosíková, ZŠ a MŠ Telecí: Součástí zahrady je sad, plno zeleně, kterou se snažíme neustále doplňovat, malé jezírko, které vybudovaly děti. Hlavními prvky jsou: tunel se skluzavkou a kutištěm, dřevěná podesta pod lískou, houpačky, točidlo, hamaky, zpívající lavička, kde si můžou návštěvníci vytvořit frotáž místních stromů. V zahradě nechybí vyvýšené záhony, trvalko-bylinkový a levandulový záhon, hmatový chodník, čmelín, budky, krmítka, pítka, kamenný kopeček pro ještěrky, mlhoviště, mobiliáře. Chytáme dešťovou vodu. ●

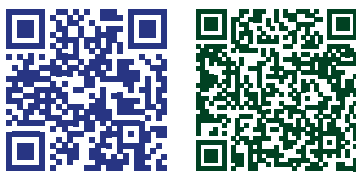
[red]

Foto: archiv Nadace KKFF

současné vědomosti o zakládání a údržbě těchto krajinných prvků, důležitých v první řadě pro místní komunity, obyvatele a hospodáře. Najdete v ní i výběr vhodných původních a odolných stromů a keřů – protože dobrý větrolam není jen řada stromů, ale přinejmenším řada stromů propojená keři – obsahuje i rozvržení a postup výsadby a údržby. Pokud by vás téma větrolamů zaujalo pro výuku, dostanete se na této stránce do mapové aplikace, která krásně ukazuje ohrožení pozemků v České republice. Zjednodušený výklad, kde nechybí ani návod, jak postupovat při výsadbě větrolamů, najdete v metodice Ochrana zemědělské půdy před erozí na stránkách Ministerstva životního prostředí (https://mzp.gov.cz/system/files/2024-12/OK-Vestnik_listopad_2024_priloha1-20241113.pdf).

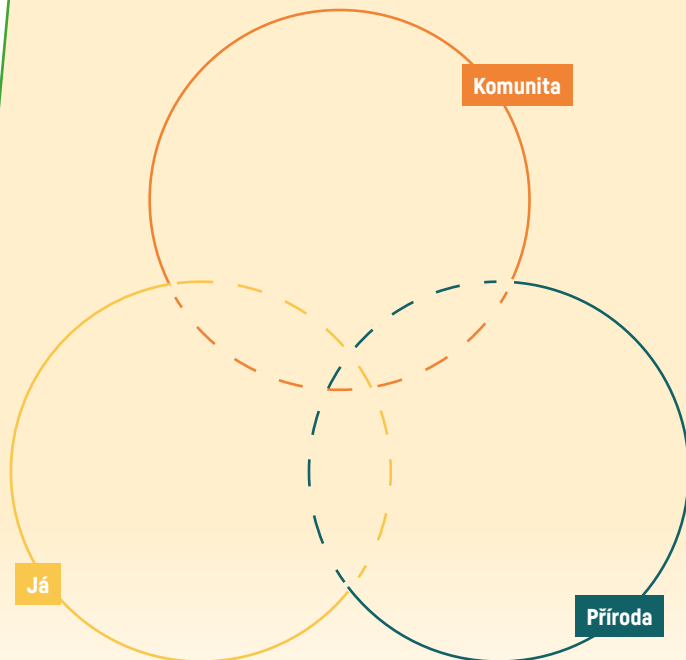
A co větrolam přímo na zahradě? Zmírní tah větru, třeba v úzkém „tunelu“ mezi budovami. Založíte-li ho dobře, platí pro něj všechny výhody jako u velkých větrolamů v krajině: zpříjemní pobyt v místě, obohatí biodiverzitu, přispěje k vyrovnanější vodní bilanci. Větrolam na severní straně zahrady, která sousedí s frekventovanou silnicí

se tak rozhodl vysadit Oldřich Cenek z Křižanovic, a to „stromové i keřové patro, aby větrolam byl nejen funkční, ale také vhodným místem pro hnízdění ptáků, drobné živočichy a včely v období květů.“ Finanční a metodickou podporu našel u iniciativy Sázíme budoucnost, kterou založila a koordinuje Nadace Partnerství. Na jejím webu (www.sazimebudoucnost.cz) najdete mapu provedených výsadeb stromů, možnosti spolupráce, financování, nabízené pozemky a další praktické informace.

Výsadba větrolamu je zajímavý námět pro leckterou školní zahradu a místní komunitu. ●

*Hanka Kolářová,
s využitím uvedených zdrojů
Foto: archiv Sázíme stromy, z. ú.*

METODIKA

Moje zelené dobrodružství

„Věříme, že uzavřený cyklus jídla by měl být součástí výukových osnov na našich školách.“ Toto své přesvědčení naplňují lidé z obecně prospěšné společnosti Kokoza nabídkou podpůrných programů a materiálů pro učitele a žáky škol. Nabízíme vám výběr ze zahradního deníku:

Kde tě to víc baví, venku, nebo vevnitř? Proč?

Co je pro tebe na zahradě nejvíc cool?

Jsi už zkušený pěstitel? Pochlub se svou první úrodou!

Jaké živočichy chceš do zahrady přilákat?

Zahradní inventura. Odškrtni si, co už máš ve své zelené říši: Záhony plné dobrot. Keře s jedlými poklady. Stromy – vzdušné zámky pro ptáky. Kompostér – továrnu na super půdu. Vytrvalé bylinky. Hmyzí útočiště a hotely. Přírodní divočinu. Relaxační koutek. Domovy pro ptáky. Ptačí krmítka. Vodní jezírko nebo pítko.

Jaké aktivity a dobrodružství chceš v zahradě zažít?

Co jsi vyzkoušel nebo vyzkoumal nového o školní či vlastní zahradě?

Jaký význam má zahrada v tuto chvíli pro tebe, jaký pro ostatní lidi ve škole či rodině (komunitě) a je zajímavá i pro přírodu? Doplni do obrázku aktuální prvky, věci a aktivity, které na zahradě již jsou. Vezmi jinou barvu a doplň do obrázku: Co by se dalo udělat, aby pro všechny tři aspekty byla zahrada ještě zajímavější?

Zahraj si hru: 1. Každý má jednu kartičku s prvkem zahrady, který je důležitý, v zahradě chybí nebo by ho v ní chtěl mít. 2. Každý se zamyslí, co prvek potřebuje a jak ovlivní svoje okolí. 3. Následně hledá svoje místo v zahradě a komunikuje s ostatními žáky – prvky zahrady, aby vůči sobě byli co nejpříznivěji umístění. Výběr může být zcela neomezený, zaměřený na prvky obohacující zahradu z hlediska přírody (ptačí budky, záhony, stromy...) nebo prvky přitahující spolužáky do zahrady ke hře a učení. Stejná aktivita jde udělat s vyvýšeným záhonem. Kam ho umístit? Kde je zdroj vody, kde mám kompost? Je to daleko, či blízko? Jak daleko je kuchyň, kde využiji bylinky zde pěstované?

Týmové zahradní projekty: 1. Sehraj nebo natoč mini dokument „Život včely influencerky“. Přesvědč ve dvou minutách své spolužáky, kamarády či rodiče k přidání nového prvku do zahrady. Bude to vážná reportáž, či vtipná scénka?

Tvůj první zahradní festival: Vymysli super název. Sestav tým organizátorů. Naplánuj termín a program (od divokých her po chill out zónu). Naplánujte, jaké úkoly si kdo vezme na starost. Kdo se ujme jaké role na festivalu: fotograf, kuchař, DJ...? Vymysli menu ze zahradních dobrot. Sepiš vše, co bude na festival potřeba sehnat. Vytvoř pozvánku a dej o festivalu všem dopředu vědět. Pozvi spolužáky z dalších tříd, rodiče, kamarády. Vyzvi účastníky k donesení vlastní dobroty na společný ochutnávkový stůl. Zaříd' posezení, stůl a hrníčky či větší láhev na zahradní limonádu. Nakup suroviny na zahradní menu. Nachystej zahradu na festival.

Kompletní zahradní deník *Moje zelené dobrodružství* navazuje na příručku pro učitele *Uzavřený cyklus jídla do škol* a obojí je volně ke stažení na:

<https://kokoza.cz/nabidka-pro-skoly/> ●

Vybráno a upraveno (ršž)

KALENDÁŘ

Jak na školní zahradu? Jednodenní metodický seminář pro učitele ZŠ a SŠ pořádá **11. 9. 2025** Envicentrum Proud – Přírodovědná stanice v Horažďovicích. Založte či upravte si svou zahradu tak, abyste získali prostředí vhodné k venkovní výuce. Seznamte se s principy a možnostmi při zakládání školní zahrady v přírodním duchu. Pro učitele z Plzeňského kraje je seminář zdarma, hlásit se mohou učitelé i odjinud – za poplatek 1 200 Kč. Lektoruje Kateřina Dvořáková zabývající se kromě ekovychovy i poradenstvím v oblasti přírodních zahrad, se sídlem ve Třech Sekerách na Tachovsku.
<https://www.envicentrum.eu/novinky/jak-na-koln-zahrady>

Jak zahrada učí o klimatu – cyklus seminářů pořádaný střediskem ekologické výchovy Chaloupky: **16. 9. ZŠ Otokara Březiny, Jihlava, 17. 9. Ledence, 18. 9. EC Stolístek, Svitavy, 23. 9. ZŠ Zhoř, 26. 9. ZŠ Nové Město nad Metují.** Objevte, jak využít školní zahradu a okolní přírodu či školní les jako prostředí a pomůcky pro výuku o přírodě a změnách klimatu! V praktickém semináři si vyzkoušíte zajímavé aktivity a pokusy vhodné už pro páťáky – od sledování proudění mízy po měření vlivu zeleně na teplotu okolí. Naučíte se, jak upravit školní zahradu tak, aby odolala extrémům počasí, a získáte konkrétní nápady pro výuku

témat jako půda, voda nebo adaptační opatření přímo v přírodním prostředí. Pro učitele obou stupňů ZŠ, vychovatele i vedoucí volnočasových aktivit.
www.chaloupky.cz/seminare-jak-zahrada-uci-o-klimatu
Foto: archiv Chaloupek

Plánování a budování přírodní školní zahrady – bylinková spirála – **25. 9. 2025, 13:30–18:00**, praktický workshop ve školní zahradě ZŠ logopedická Olomouc, kde se společně naučíme budovat bylinkovou spirálu. Lektorky: Anna Kubica, Veronika Zahradková.
www.slunakov.cz/seminare

Kapradíčko 2025 – význam rostlin pro člověka. **8. 10. 2025, 16.** regionální setkání pedagogů MŠ se zájmem o environmentální výchovu, podporující vzájemnou výměnu zkušeností a spolupráci, pořádá středisko ekolo-

gické výchovy Sever Hradec Králové ve svých prostorách.
www.ekoseverhk.cz

Místně zakotvené učení pro MŠ a 1. stupeň ZŠ – školní zahrada jako učebna, 17.–18. 10. 2025, ekocentrum Chaloupky Velké Meziříčí. Kurz

představí principy místně zakotveného učení a jejich využití v praxi MŠ a 1. stupně ZŠ. Seznámíme se se základní terminologií, metodickými kroky a konkrétními ukázkami z praxe. Chybět nebudou ani zážitkové aktivity

a prostor pro sdílení zkušeností.
www.chaloupky.cz/mistne-zakotvene-uceni-ms-zs-baliny

Pozoruj a jednej – permakultura s dětmi – dvoudenní seminář **20.–21. 10. 2025** o tom, jak pěstovat zdravé prostředí, půdu a vztahy podle permakulturní etiky. Jak na stejném základě společně s dětmi krok za krokem přetvářet okolí školy a školní zahradu v inspirativní, udržitelný a živý prostor, který bude sloužit jak přírodě, tak lidem. Určeno všem, kdo pracují s dětmi do 9 let. Lektorky: Adéla Hrubá, Petra Formánková.
www.slunakov.cz/seminare

PROGRAMY

Co žije v zahradě aneb badatelem za humny. Badatelský EVP na téma život v přírodní zahradě nabízí Ekocentrum Vydra Třeboň. Společně se naučíme pracovat s různými výzkumnými pomůckami a hravým způsobem prozkoumáme zvířecí obyvatele Třeboňské přírodní učebny. Vyzkoušíme si práci v týmu a jak své poznatky sdílet s ostatními. 3.–6. třída ZŠ, realizace výhradně v areálu ekocentra: květen – září, nutno objednat min. 2 týdny předem, délka 120 min. Více na:
www.ekocentrumvydra.cz

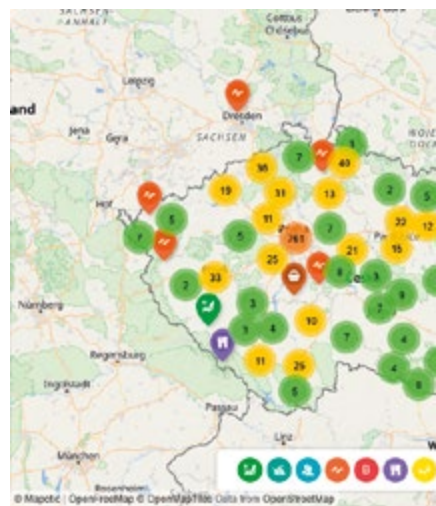
Asociace místních potravinových iniciativ, o.p.s., nabízí výukové programy a exkurze a další akce pro školy – mateřské, základní i střední. Například pro mateřskou školu si můžete domluvit ekodivadlo O jabloních a sadaři, O luštěninách, O půdě a zemědělci, O včelách a včelaři nebo třeba exkurzi do školní zahrady Na Beránku... Obdobně

(a další) programy nabízí AMPI pro základní školy, třeba exkurzi do ekologicky citlivě obnoveného pražského sadu Vrch Třešňovka, Vokovických sadů, na zahradu Kuchyňka nebo farmu u Jiráků a mnoho dalšího. Pro střední školy jsou to opět exkurze, ale i programy o vzniku chleba, opylovačích ve městě, šetrném zemědělství.
<https://www.asociaceampi.cz/co-delame/ekovychova-pro-skoly/>

Komunitní zahrada s azylem pro zvířata v nouzi Pastvina, z. s., v Praze-Vinoři nabízí environmentální, edukativní, praktické a prožitkové programy pro školy od mateřské po vysokou. Výukové programy, sestavené ve spolupráci s odborníky z PFF UK a ČZU, přináší unikátní zážitek v prostředí energeticky soběstačné farmy. Interaktivně propojují teorii s praxí a doplňují školní vzdělávání praktickými dovednostmi. Střídají přemýšlivé, soutěžní, tvořivé i pohybové aktivity. Díky flexibilní metodice se program přizpůsobuje věku účastníků.
www.zahradapastvina.cz

MAPA

Živou interaktivní mapu komunitních zahrad a kompostérů provozuje Koza, o. p. s. Najdete na ní i udržitelné školy, záhony pro školky, zelené střechy, udržitelné gastropodniky a další zajímavá místa:
www.mapko.cz

školní zahrada

ŠKOLNÍ ZAHRADA | 3/2025
ČASOPIS PRO ZAHRADNÍ PEDAGOGIKU

www.skolni-zahrada.cz

Jako přílohu časopisu Bedrník vydávají Chaloupky o. p. s. a lesní mateřská škola, ve spolupráci s partnery: Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání, Přírodní zahrada, z. s., Pavučina, z. s., a nadace Karel Komárek Family Foundation.
Redakční rada: Ivana Poláčková, Martin Kříž, Dana Křivánková, Iveta Machátová | **Šéfredaktorka:** Hana Kolářová
Korektury: Kateřina Straková | **Grafická úprava:** Petr Kutáček
Tisk: Apis Press, s.r.o. | **Elektronická verze:** www.skolni-zahrada.cz.
FB: www.facebook.com/groups/skolni.zahrada.

Pavučina
Sít udržitelných ekologických výtahů

CHALOUPKY

lipka

PŘÍRODNÍ ZAHRADA
KAPADOKIA

živica
inspiration a change

Karel Komárek
Family Foundation

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Tento projekt je financován Evropskou unií v rámci Národního plánu obnovy.